

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Teorie interaktivních médií

Václav Římánek (402734)

Zásadní film kyberpunku Blade Runner, s ním
spojené otázky, a jeho možná relace
s hackerským světem

AV seminář II.

Úvod

Film režiséra Ridleyho Scotta z roku 1982 *Blade Runner*, který lze označit jako propojení žánrů sci-fi a noir, byl inspirován knihou Philipa K. Dicka *Do Androids Dream of Electric Sheep?*. V době svého uvedení do kin byl přijat spíše negativně, později však dosáhl obrovské popularity šířením přes VHS, a v současné době je považován fanoušky i odbornou veřejností za téměř vizionářský počin a kultovní dílo kyberpunkové vlny. Ta započala ve sci-fi v polovině osmdesátých let s románem Williama Gibsona *Neuromancer* a sci-fi snímky, kterým je kromě *Blade Runnera* například také *Tron* a řada dalších. „Středobodem kyberpunku je dystopická vize technologické budoucnosti, v níž kapitalistické korporace ovládají člověka a jedinou záchranou lidství jsou hackerští Robinové Hoodové surfující v nekonečném kyberprostoru“¹. Na této základní premise je více či méně vystavěn i film *Blade Runner*, jak si ukážeme na následujících řádcích.

Shrnutí děje

Na začátku se dozvídáme, že společnost Tyrell došla ve vývoji robotů do fáze Nexus a vytvořila bytost téměř stejnou jako člověk, tzv. replikanta. Replikanti Nexus 6 byli stejně inteligentní jako genetičtí inženýři, kteří je stvořili, byli však fyzicky zdatnější než oni. Zároveň ale byli navrženi tak, aby jejich život trval jenom čtyři roky, kvůli obavám z rozvinutí jejich emocí, které by vedlo k nemožnosti jejich kontroly. Replikanti byli využíváni mimo zemi jako otroci při nebezpečném průzkumu a kolonizaci nových planet. Po vzpouře v jedné z kolonií byli replikanti prohlášeni na Zemi za ilegální a hrozil jim trest smrti. Speciální policejní oddíly zvané Blade Runners dostaly za úkol zabít každého replikanta na Zemi. Děj se odehrává v LA roku 2019, temné, deštivé a multietnické megapoli, která je řízena z vrchních pater mrakodrapů, ve kterých sídlí všemocné kapitalistické společnosti (např. právě Tyrell). Čím níž se dostáváme, tím více temnoty, špíny a zoufalství vidíme. Taktéž živá příroda zde byla zcela zničena, neumělá zvířata jsou vzácné zboží. V těchto

¹ VESELÝ, Karel. *Hudba ohně: Radikální černá hudba od jazzu po hip hop a dále*. Vyd. 2. Praha: BiggBoss, 2012. 440 s., op. cit., s. 176.

ohledech je patrná inspirace klasickým filmem *Metropolis* režiséra Fritze Langa. Bývalý člen zvláštní policejní jednotky Rick Deckard (kterého hraje Harrison Ford) je pověřen úkolem najít a zneškodnit skupinu čtyř replikantů, kteří uprchli na Zemi, a kteří neváhají použít extrémního násilí. Motivace této čtveřice je najít svého stvořitele Eldona Tyrella, a konfrontovat se s ním. Zatímco se Deckard pouští do pátrání a postupného likvidování replikantů, zamilovává se do Rachael, pokročilého replikanta s implantovanými vzpomínkami, která věří, že je člověk. Zbylí dva replikanti z původní čtveřice, vedení Royem Battym (v maniakálním podání Rutgera Hauera) se za pomoci vývojáře společnosti Tyrell J.F. Sebastiana dostanou k Eldonu Tyrellovi, a když zjistí, že nesplní jejich požadavek prodloužit jim délku života, Batty ho brutálně zavraždí. Vše neodvratně směřuje do očekávaného rozuzlení, ve kterém se Deckard pouští do osudového souboje s Battym. V něm Batty vítězí, přesto se nakonec překvapivě rozhodne Deckarda zachránit, přičemž sám umírá. Deckard poté s Rachael utíká neznámo kam.

Otázky humanity a identity

Film *Blade Runner* otevírá mnoho interpretačních až filozofických otázek a podnětů k zamyšlení. Co přesně znamená být člověkem? Jaké jsou podmínky nebo vlastnosti osobní identity? Do jaké míry můžeme věřit naší paměti a tomu, co je nám okolím prezentováno, jako pravda? Je vlastně nějaký rozdíl mezi replikanty a lidmi? Replikanti se totiž zdají být minimálně stejně lidskými jako lidé. Sice často používají násilí, ale není jejich chování nakonec svým způsobem oprávněné nebo alespoň pochopitelné? Není to jen přirozená touha znát vlastní identitu a žít svobodný život? A jaké je oprávnění lidí hrát si na „boha“ – geneticky stvořit androida, který je dokonalejší, než člověk sám, implantovat mu falešné vzpomínky a následně ho zabít, pokud projeví touhu žít plnohodnotný život, jako lidé? Publicista Sidney Perkowitz například píše: „The movie explores how artificiality and humanity mix. Deckard’s job is to eliminate the androids, yet he falls in love and has sex with Rachael, a new advanced replicant model that believes itself to be human and is crushed when it finds that’s not true. Batty also shows a mixture of humanity and inhumanity. It uses extreme violence and murder to reach its creator; yet when they meet, it’s like father and child reuniting. (...) But Tyrell can’t or won’t extend Batty’s life, and an instant after kissing its "father", the android’s remorseless side again emerges as it crushes Tyrell’s head between its

powerfull hands“². Stejně tak když Batty svádí souboj s Deckardem, vidíme zmíněný mix lidskosti a nelidskosti. Batty je zprvu bezcitný až fanatický, avšak v závěru boje, kdy Deckard může spadnout ze střechy a zabít se, jej Batty zachrání. Když potom v okamžiku svého skonání Batty prohlásí věty jako „I’ve seen things you people would not believe“ nebo „All those moments will be lost in time like tears in the rain“, zdá se, že najednou pochopil utopickou beznaděj svého souboje jedinice proti všemocné společnosti. Nechat žít Deckarda lze chápat jako jasný projev humanity, ke které replikant na konci své životní pouti dospěl. Změna osobnosti je patrná ale i na Deckardovi, který zpočátku všechny replikanty zabíjel bez jakýchkoliv projevených emocí. Bral je jako obyčejný výrobek. Ve scéně, kdy poprvé potkává Rachael doslova říká „Replicants are like any other machine“. Jeho vztah k replikantům se ale začíná komplikovat poté, co se probudily jeho city k Rachael. Když kromě toho přihlédneme k jeho určitému znechucení ze světa, ve kterém žije, a k tomu, že mu Batty nakonec zachránil život, je jeho osobnostní proměna zcela pochopitelná a neodvratitelná. Během filmu jsme navíc svědky několika náznaků toho, že by ani Deckard nemusel být člověkem. Tím asi nejvýraznějším je lehce klaustrofobický konec filmu, kdy Deckard najde přede dveřmi svého bytu origami ve tvaru jednorožce, jenž mu tam zanechá jeden z jeho kolegů, policista Gaff. Protože se Deckardovi předtím několikrát zdál sen právě o jednorožci, mohlo by to znamenat to, že i jeho vzpomínky a vědomí jsou implantované. Názory na to, jaká byla Deckardova identita, jestli byl člověkem nebo replikantem, se však i po 30 letech od vzniku filmu různí jak u fanoušků, tak u tvůrců a představitelů filmu. Otázek, které *Blade Runner* vyvolává, a možných odpovědí na ně, je samozřejmě mnohem více, než je v možnostech této práce, a jsou obsahem řady odborných publikací.

Blade Runner jako hackerský film?

Přesto, že se v příběhu *Blade Runner* nevyskytují žádní typičtí počítačovní hackeri, jak je známe z reálného světa, je dle mého názoru možné ve filmu najít aspekty, které ho s hackery v určitých směrech spojují. A jestliže nám spojení se skutečnými hackery může přijít diskutabilní, tak spojení s hackery z kyberpunkových děl už je průkaznější. Jestliže je archetyp hackera, na kterých je postaven kyberpunkový žánr, člověk, který dokáže na okraji

² PERKOWITZ, Sidney. *Hollywood Science: Movies, Science, and the End of the World*. Vyd. 1. New York: Columbia University Press, 2007. 255 s., op. cit., s. 146.

společnosti využít technologie ve svůj vlastní prospěch (případně prospěch ostatních obyčejných lidí), který v nich najde skulinku, kterou ani jejich majitelé kvůli rozlehlosti a složitosti těchto technologií nemůžou vidět, a který tak v konečném důsledku dokáže v dystopickém světě přežít či dokonce zachránit hodnoty lidství v souboji s všemocnými korporacemi – tak je takovým hrdinou nepochybně i Rick Deckard. Bývalý elitní lovec replikantů, toho času však téměř zapomenutý a osamocený. Je to tedy klasický hrdina stojící na okraji společnosti. Deckard je nicméně jediným, kdo dokáže najít a zničit nebezpečné replikanty. Je to tedy někdo, kdo zná veškerá úskalí technologií, které silně ovlivňují fungování světa, někdo, kdo je dokáže použít pro svůj účel, nebo je naopak „deaktivovat“. A je to také člověk, který se na konci vzepře svému úkolu a tím pádem i samotnému zákonu, když uteče se svoji láskou Rachael. Je to tedy někdo, kdo se ocitl za hranou zákona, v ilegality, ale u koho asi těžko můžeme s konečnou platností prohlásit, že jedná nemorálně a apriori špatně. Všechny tyto aspekty filmového hrdiny Deckarda vytvářejí symbolickou paralelu s fungováním skutečného hackerského hnutí a plně korespondují s myšlenkami kyberpunku. Zajímavým příkladem je i vedlejší postava v *Blade Runnerovi*, J.F. Sebastian, vývojář zaměstnaný ve společnosti Tyrell. Po práci pak sestavuje jednodušší roboty a opravuje vyřazené replikanty. Sebastian se ve filmu spřátelí s replikantkou Pris, poskytne jí a Battymu úkryt, a posléze jim dokonce pomůže dostat se do sídla pana Tyrella. Sebastian tak činí s nejlepšími úmysly, neboť chce pomoci replikantům nalézt odpovědi na jejich otázky ohledně prodloužení krátkého, čtyřletého života. Nemá žádný zájem na smrti pana Tyrella. I on je tedy jakýmsi zobrazením hackera. Pracuje v korporaci, která se zabývá vývojem technologií, o něž v dané situaci jde. Je tedy tzv. „insiderem“ s přístupem k velmi důležitým informacím. Je známo, že opravdoví hackeři se často rekrutují z řad programátorů IT firem, ať už bývalých, nebo současných. Hackeři se rovněž své činnosti věnují ve volném čase, u sebe doma, kde mají spoustu počítačů – podobně, jako má J.F. Sebastian své roboty. A stejně jako J.F. Sebastian využil svých znalostí k vniknutí do sídla Tyrellu, tak i hackeři využívají svých dovedností k nabourání se do systémů velkých firem či politických organizací.

Seznam použité literatury a audiovizuálních děl

KNIGHT, Deborah – MCKNIGHT, George. *What Is It to Be Human? Blade Runner and Dark City*. In SANDERS, Steven M. (ed.). *The Philosophy of Science Fiction Film*. Vyd. 1. Lexington: The University Press of Kentucky, 2009. 232 s. ISBN 978-0-8131-9260-4.

PERKOWITZ, Sidney. *Hollywood Science: Movies, Science, and the End of the World*. Vyd. 1. New York: Columbia University Press, 2007. 255 s. ISBN 978-0-231-14280-9.

TELOTTE, J.P. *A Distant Technology: Science Fiction Film and the Machine Age*. Vyd. 1. Hanover/London: Wesleyan University Press/University Press of New England, 1999. 218 s. ISBN 0-8195-6346-3.

VESELÝ, Karel. *Hudba ohně: Radikální černá hudba od jazzu po hip hop a dále*. Vyd. 2. Praha: Bigg Boss, 2012. 440 s. ISBN 978-80-903973-5-4.

SCOTT, Ridley. *Blade Runner*. Ridley Scott's Final Cut. United States: Warner Bros, 1982/2007. 117 m.